

Mennyi marad, ha 11 P 18 fillérből kifizetünk:
 2 P 5 f-t?   5 P 97 f-t?   9 P 72 f-t?
 Házi feladat.

1941. december 3. hete.

Olvasmánytárgyalás.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Újévi népszokások c. olvasmány tárgyalása.

Nevelési cél: Örizzük meg régi szokásainkat, de ne higyjünk a babonának!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán olvasott olvasmány felújítása, számonkérése.

b) Célkitűzés. Milyen ünnepek jönnek most, gyermekek? Minek az ünnepe a karácsony? És az Újév? Karácsonyról már beszéltünk, most beszéljünk az Újévről.

II. Tárgyalás. a) Az olvasmány bemutatása.

A magyar nép szereti megőrizni a régi szokásokat. Ha karácsonykor is van sok-sok régi népszokás, annál több van Újévkor, különösen előtte este, Szilveszter estéjén. Erről olvassunk most!

Újévi népszokások.

Mióta művelődés van a földön, az embereknek mindig volt valamilyen időszámítása. A régi rómaiak Róma városának alapításától számították az időt (Kr. e. 753). A keresztény időszámítás alapja az a szent nap, amelyen a kereszténység megalapítója, Jézus Krisztus, a Megváltó született a betlehemi jászolban.

Ezt, az emberiség történelmében oly nevezetes napot, az évezredes hagyomány nagy ünneppé avatta. Egyike e nap a keresztény világ s a művelt emberiség legnagyobb ünnepeinek.

A nép költészete s képzelőtehetsége minden ünnepnek valami külső jelentőséget is tulajdonít. Ehhez képest az ünnepek hitbuzgó megülésén kívül a kiválóbb napokhoz századokon keresztül meggyökeresedett hagyományok, *szokások* fűződnek, melyeket a nép egybeköt az illető ünnepnapokkal.

Újesztendő napja forduló az emberi életben. A nép képzelete úgy fogja fel ezt a napot, mint amellyel az emberi élet egy bizonyos szakasza lezárult s egy másik, újabb veszi kezdetét. Noha az idő változatlan folyásában egy nap semmi különbséget sem jelenthet, mégis azt hisszük, hogy az mást fog hozni számunkra, mint az elmúlt. Az újesztendő ünnepe a reménységnek ideje. Mindenki valami szebbet, valami jobbat vár tőle.

Innen van a legáltalánosabb újévi népszokás, az újévi köszöntés. Ez a társadalom minden rétegében el van terjedve. Az úri nép levélben kíván: „Boldog új évet“, az egy-

szerű magyar nép pedig szóval adja át tisztességtudó köszönését, gyakran rígmusban ilyképen:

Adjon Isten egészséget,
Bort, búzát, békességet!

Az újévet várni szokás. Sok helyen Szilveszter éjszakáján nem fekszenek le éjfél előtt. Künn csikorgó hidegben hull a hó: benn a szobában a boglyakemence melegénél ébren van a ház apraja-nagyja. Ott vannak a szomszédok is, vidáman búcsúznak az ó-esztendőttől.

Ilyenkor járja az újesztendei népszokás legnevezetesebbike: a *sorsvetés*. Vajjon mit hoz a jövőendő? Mindenkiéknél van valami reménye az újévre és sokféle módot keresnek a kíváncsiak, hogy feleletet kapjanak.

Ilyen az *ólomöntés*, *cédulás jóslás*, *bögreemelés*, *somfa-égetés*.

A forró ólmot a babona szerint egy örökölt kulcs nyílásán keresztül hideg vízbe öntik. A különböző alakokból aztán jövőendő reményeikre következtetnek.

A cédulákra írt különböző neveket összehajtogatják, gombócokba teszik s forralás közben, amelyik először jön a víz színére, az abban lévő céduláról, névről jósolgatnak. Vagy a cédulákat elégetik és az utoljára megmaradtból jövőendölnek.

Shoztak még bögréket is elhelyezni az asztalra, melyek alá fésűt, szemet, kenyeret, sót, gyűrűt stb. efféléket tesznek. Aki fölemeli egyiket, másikat az alatta talált tárgyból következtet jövőendőjére.

Bizony ezeknek és az ezekhez hasonló szokásoknak semmi köze nincs az ember jövőendőjéhez, mely csak egyedül az Isten kezében van. Sok helytelen és okatlan babona fűződik azért mégis az ily napokhoz. Ma már azonban minden józan gondolkozású ember csak tréfának veszi az ilyen babonáskodást, de volt idő, amikor a tudatlan nép hitt bennük. Most már inkább csak a régi szokás kedvéért, kegyeletből maradtak fenn ilyesféle népszokások, de hinni — igen helyesen — nem hisz bennök senki.

Jellemző még az újévi ünnephez fűződő sokféle közmondás is.

Aki újév napját takarékosan éli át, olyan lesz egész évben. Aki újév napján későn kel, lusta lesz egész évben. Van ilyesféle mondás százával. Komolyabb értelmet egynek sem lehet tulajdonítani, de az fontos életbölcesség, hogy úgy az újév napját, mint a többi is iparkodjék mindenki szeretetben, istenfélelemben, okosan, józanul átélni.

b) Megbeszélés. Mi a babona, mit kell hinnünk belőle? (Semmit.) Tartsuk meg mint régi szép vagy érdekes népszokást, de ne tulajdonítsunk nekik semmi komoly értelmet. Időtöltésnek jó mulatság.

e) Milyen karácsonyi és újévi népszokásokat ismernek a tanulók? Beszéljük meg azokat. Hívjuk fel figyelmüket az ilyenek gyűjtésére. Különösen a rigmusba szedett népszokások az értékesek. A karácsonyi szünet után számoljanak be a gyűjtéssel.

d) Elmélyítés. A magyar nép nagyon vallásos. Ezért az ünnepekhez régi szokásai fűződnek. Vannak köztük kegyeltesek és szépek, de vannak babonások is. Ez utóbbiaknak józan ember nem ül fel, de mint régi népszokást, megbecsüli.

III. *Összefoglalás.* Milyen népszokásokat ismernek a községben? Miben gyökerezik a népszokás? Csak milyen népeknek vannak népszokásai? Vigyázzunk a szokások és babonákra, tegyünk köztük különbséget!

1941. december 2. hete.

Vegytan.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A világítógáz és melléktermékei.

Nevelési cél: A gyakorlati élet jelenségeinek ismerete.

Szemléltetés: képeken és táblai rajzon (kirándulás gázgyárba.)

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A széngázról (szénoxid), annak hatása a szervezetre s a romlott levegőről tanultak felújítása.

b) Célkitűzés.

II. *Tárgyalás.* a) *A világítógáz.* A világítógázt nagyobb városokban világításra használják. Erre a célra gázgyártásra alkalmas kőszénből állítják elő a gázgyárak éspedig úgy, hogy a kőszén levegő kizárásával agyag- vagy vas-hengerekben hevítik, vagyis szárazon lepárolják.

Ha ugyanis egy próbacsőben száraz fűrészport vagy apróra tört kőszén a levegőtől elzárva hevítünk, sűrű, kellemetlen szagú gáz fejlődik. Ez meggyújtva világító lánggal ég, ezért ezt világító gáznak nevezzük.

A száraz lepárlás (száraz desztilláció) termékei a hengerből egy úgynevezett *szedőbe*, onnan a *sűrítőbe*, majd végül a *mosóba* jutnak. (Szemléltetés.) A szedőben és a sűrítőben kátrány csapódik le. A mosó többnyire kokszzsal telt vashenger, amelyben a felfelé haladó gázból a lefelé csurgó víz az ammoniát visszatartja (ezért nevezik mosás-nak.) Egyéb tisztítatlanságoktól (széndioxid, kénhidrogén stb.) a gáz a tisztítóban szabadul meg s így kerül a gáztartóba (idegen szóval gazometer), ahonnan a gáztartó harangja az utcai vezetékbe nyomja.

A tisztításra azért van szükség, mert a kőszén a szénen és a hidrogéneken kívül még nitrogént és kén is szokott tartalmazni, azért a lepárláskor olyan termékek is keletkeznek